

SK

SK

SK

KOMISIA EURÓPSKÝCH SPOLOČENSTIEV

Brusel, 16.7.2008
KOM(2008) 466 v konečnom znení

ZELENÁ KNIHA

Autorské práva v znalostnej ekonomike

ZELENÁ KNIHA

Autorské práva v znalostnej ekonomike

OBSAH

1.	Úvod.....	3
1.1.	Účel zelenej knihy.....	3
1.2.	Rozsah pôsobnosti zelenej knihy	3
2.	Všeobecné otázky.....	4
3.	Výnimky: špecifické otázky.....	6
3.1.	Výnimky pre knižnice a archívy	7
3.1.1.	Digitalizácia (uchovávanie)	8
3.1.2.	Sprístupňovanie digitalizovaných diel	10
3.1.3.	Osirelé diela	10
3.2.	Výnimka v prospech zdravotne postihnutých občanov	12
3.3.	Šírenie diel na účely vyučovania a výskumu	14
3.4.	Obsah vytvorený používateľmi.....	17
4.	Výzva na predloženie pripomienok	19

1. Úvod

1.1. Účel zelenej knihy

Účelom zelenej knihy je rozvinúť diskusiu o tom, ako možno najlepšie šíriť znalosti určené pre oblasti výskumu, vedy a vzdelávania v prostredí internetu. Cieľom zelenej knihy je vysvetliť niekoľko otázok, ktoré súvisia s úlohou autorských práv v „znalostnej ekonomike“¹, so zámerom otvoriť konzultácie o týchto otázkach.

Zelená kniha v podstate pozostáva z dvoch častí. Prvá časť sa zaoberá všeobecnými otázkami týkajúcimi sa výnimiek z výhradných práv, ktoré sa zavádzajú v najdôležitejšom dokumente európskych právnych predpisov v oblasti autorského práva – v smernici 2001/29/ES o zosúladení niektorých aspektov autorských práv a s nimi súvisiacich práv v informačnej spoločnosti (ďalej len „smernica“)². Ďalší právny predpis z oblasti autorského práva, ktorý je dôležitý z hľadiska znalostnej ekonomiky, smernica 96/9/ES o právnej ochrane databáz³, je predmetom analýzy v samostatnej správe⁴. Na niektoré aspekty tejto smernice, ako sú napríklad výnimky a obmedzenia, sa zamerala aj táto správa.

Druhá časť sa zaoberá osobitnými otázkami súvisiacimi s výnimkami a obmedzeniami, ktoré sú najdôležitejšie z hľadiska šírenia znalostí, a zaoberá sa aj tým, či by sa tieto výnimky mali rozvíjať vo veku digitálneho šírenia.

V zelenej knihe sa budú vyváženým spôsobom riešiť všetky otázky a zohľadní sa pritom perspektíva vydavateľov, knižníc, vzdelávacích zariadení, múzeí, archívov, výskumných pracovníkov, zdravotne postihnutých občanov a verejnosti vo všeobecnosti.

1.2. Rozsah pôsobnosti zelenej knihy

Vo svojom preskúmaní jednotného trhu⁵ Komisia zdôraznila potrebu podporiť voľný pohyb znalostí a inovácií ako „piatej slobody“ jednotného trhu. Zelená kniha sa zameriava na to, akým spôsobom sa výskumné, vedecké a vzdelávacie materiály šíria medzi verejnosťou a či

¹ Termín „znalostná ekonomika“ sa zvyčajne používa na opísanie ekonomickej činnosti, ktorá sa nespolieha na „prírodné“ zdroje (ako je pôda alebo nerasty), ale na intelektuálne zdroje, ako je know-how a odborné znalosti. Hlavná koncepcia znalostnej ekonomiky spočíva v tom, že znalosti a vzdelanie (taktiež uvádzané ako „ľudský kapitál“) možno považovať za obchodný kapitál alebo za produkty a služby vzdelávacieho a duševného charakteru, ktoré možno vyvážať s vysokou návratnosťou. Je zrejmé, že znalostná ekonomika je dôležitejšia pre tie regióny, ktorých prírodné zdroje sú nedostatkové.

² Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2001/29/ES z 22. mája 2001 o zosúladení niektorých aspektov autorských práv a s nimi súvisiacich práv v informačnej spoločnosti, Ú. v. ES L 167, 22.6.2001, s. 10 – 19. Komisia v roku 2007 uverejnila správu, v ktorej sa hodnotí, ako členské štáty transponovali články 5, 6 a 8 smernice do svojich vnútroštátnych predpisov a ako ich vnútroštátne súdy tieto články uplatňujú – pozri Správu o uplatňovaní smernice o zosúladení niektorých aspektov autorských práv a s nimi súvisiacich práv v informačnej spoločnosti (2001/29/ES), ktorá je k dispozícii na internetovej stránke http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/copyright-infso/copyright-infso_en.htm.

³ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 96/9/ES z 11. marca 1996 o právnej ochrane databáz, Ú. v. ES L 77, 27.3.1996, s. 20 – 28.

⁴ http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/prot-databases/prot-databases_en.htm

⁵ KOM(2007) 724 v konečnom znení z 20.11.2007 – Jednotný trh pre Európu 21. Storočia.

dochádza k voľnému obehu znalostí na vnútornom trhu. Zelená kniha sa však neobmedzuje len na vedecký a vzdelávací materiál. Materiál, ktorý síce nespĺňa tieto parametre, ale jeho hodnota spočíva v obohacovaní znalostí, taktiež patrí do rozsahu pôsobnosti tejto zelenej knihy.

„Verejnosť“, na ktorú sa zameriava táto zelená kniha, zahŕňa vedcov, výskumných pracovníkov, študentov a takisto zdravotne postihnutých občanov alebo širokú verejnosť, teda všetkých, ktorí chcú zdokonaľiť úroveň svojich znalostí alebo vzdelania prostredníctvom internetu. Šírením znalostí sa vo väčšom rozsahu prispieva k inkluzívnejšej a súdržnejšej spoločnosti a zároveň sa podporuje rovnosť príležitostí v súlade s prioritami pripravovanej obnovenej sociálnej agendy.

Na duševnú tvorbu je dôležitá vysoká úroveň ochrany autorských práv. Autorskými právami sa zabezpečuje udržanie a rozvoj tvorivosti v záujme autorov, výrobcov, spotrebiteľov a širokej verejnosti. Prísny a účinný systém ochrany autorských práv a súvisiacich práv je potrebný na zabezpečenie odmeny pre autorov a producentov za ich tvorivé úsilie a na podporu producentov a vydavateľov, aby investovali do tvorivých prác (pozri odôvodnenia smernice 10 a 11 smernice). Vydavateľská činnosť je veľkým prínosom pre európske hospodárstvo⁶. Autorské právo je taktiež politikou, ktorá je v súlade s požiadavkou presadzovať pokrok a inováciu. Komisia žiada výskumných pracovníkov o stanovisko k novým spôsobom dodávky digitálneho obsahu. Tieto nové spôsoby by spotrebiteľom a výskumným pracovníkom mali umožniť prístup k chránenému obsahu v plnom súlade s autorským právom.

Existujúce právne predpisy o autorských právach tradične predstavovali snahu o dosiahnutie rovnováhy medzi zabezpečením odmeny za minulé tvorbu a investíciami a budúcim šírením znalostných produktov prostredníctvom zavedenia zoznamu výnimiek a obmedzení s cieľom umožniť určité špecifické aktivity, ktoré sa týkajú vedeckého výskumu, činností knižníc a zdravotne postihnutých občanov. V tejto súvislosti sa smernicou zaviedol kompletný zoznam výnimiek a obmedzení. Tieto výnimky však pre členské štáty nie sú záväzné a aj keď sa výnimky na vnútroštátnej úrovni prijímú, členské štáty často zúžia rozsah ich pôsobnosti v porovnaní s tým, čo umožňuje smernica.

2. VŠEOBECNÉ OTÁZKY

Smernicou sa zosúladiť právo na rozmnožovanie, právo na verejný prenos, právo na sprístupnenie verejnosti a právo na distribúciu. Základná zásada relevantná pre úsilie o harmonizáciu spočívala v zabezpečení vysokej úrovne ochrany pre držiteľov práv; preto bol rozsah pôsobnosti výhradných práv veľmi všeobecne definovaný. Niektoré zainteresované strany spochybňujú, či zavedenie výhradných práv vedie k spravodlivému podielu príjmov pre všetky kategórie držiteľov práv. Autori (ako sú napríklad skladatelia, filmoví režiséri a žurnalisti) a najmä výkonní umelci tvrdia, že z uplatňovania nového práva „na sprístupnenie verejnosti“ v súvislosti s využívaním ich diel online nezískali žiadny významný príjem.

⁶ Podľa prieskumu, ktorý uskutočnila Federácia európskych vydavateľov, dosiahli ročné príjmy z predaja kníh vydaných v roku 2004 sumu 22,268 miliónov EUR. V roku 2004 bolo vydaných viac než 620 000 nových kníh alebo nových edícií a v knižných vydavateľstvách bolo na plný úväzok zamestnaných približne 123 000 osôb. Pozri <http://www.fep-fee.be/>.

Okrem prispôsobenia výhradných práv prostrediu online sa v smernici ustanovil kompletný zoznam výnimiek z ochrany autorských práv, hoci na to neexistoval žiaden medzinárodný záväzok. Zdá sa, že základný dôvod pre taký zoznam výnimiek nutnosť obmedziť možnosť členských štátov zavádzať nové výnimky alebo rozširovať rozsah pôsobnosti existujúcich výnimiek nad rámec toho, čo povoľuje smernica. Členské štáty postupne v legislatívnom procese zaviedli súčasný zoznam, ktorý tvorí jedna povinná výnimka a 20 voliteľných výnimiek.

Podmienky uplatňovania výnimiek sú vypracované pomerne všeobecne. Možno povedať, že prístup, ktorý si zvolili navrhovatelia, ponecháva členským štátom veľkú pružnosť v implementácii výnimiek obsiahnutých v smernici. Pokiaľ ide o pôsobnosť výnimiek, okrem výnimky v prípade prechodného kopírovania, vnútroštátne právne predpisy môžu byť prísnejšie ako smernica. Zoznam výnimiek obsiahnutý v smernici mal určitý harmonizačný účinok: vytvorenie kompletného zoznamu výnimiek nedovoľuje členským štátom zachovávať alebo zavádzať výnimky, ktoré nie sú zahrnuté do zoznamu.

Okrem toho, v článku 5 ods. 5 smernice sa stanovuje, že výnimky a obmedzenia ustanovené v smernici sa budú uplatňovať iba v niektorých osobitných prípadoch, pri ktorých nedochádza ku konfliktu s bežným využívaním diela alebo predmetu ochrany a ktoré neodôvodnene nepoškodzujú oprávnené záujmy nositeľa práv. Toto ustanovenie je známe ako „trojstupňový“ test.

V znení článku 5 ods. 5 sa odrážajú medzinárodné záväzky Spoločenstva v oblasti autorských práv a práv s nimi súvisiacich. Trojstupňový test je podobne formulovaný v článku 9 ods. 2 Bernského dohovoru⁷ a predovšetkým v článku 13 Dohody o obchodných aspektoch práv duševného vlastníctva („dohoda TRIPS“)⁸, ktorej stranou je aj Spoločenstvo⁹. Trojstupňový test je preto súčasťou medzinárodného rámca ochrany autorských práv, ktorý Spoločenstvo a jeho členské štáty musia dodržiavať. Stal sa kritériom na hodnotenie všetkých obmedzení autorských práv¹⁰.

Otázky:

(1) Mala by existovať podpora alebo usmernenia pre zmluvné dojednania medzi nositeľmi práv a používateľmi na implementáciu výnimiek z autorských práv?

⁷ Hoci Spoločenstvo nie je stranou Bernského dohovoru (a ani ňou nemôže byť, pretože členstvo v Bernskej únii je obmedzené na jednotlivé štáty), musí tento dohovor dodržiavať na základe článku 9 dohody TRIPS.

⁸ Táto dohoda je v prílohe 1C k Dohode o založení Svetovej obchodnej organizácie.

⁹ Článok 13 dohody TRIPS, nazvaný „Obmedzenia a výnimky“, je doložkou o všeobecných výnimkách uplatniteľných na výlučné práva nositeľov autorských práv. Článok 13 dohody TRIPS sa interpretoval rozhodnutím orgánu pre riešenie sporov WTO, ktoré sa týkalo paragrafu 110 ods. 5 amerického zákona o autorských právach. Panel zastával názor, že oblasť pôsobnosti akejkoľvek výnimky, ktorú možno povoliť podľa článku 13, by sa mala vysvetľovať reštriktívne a obmedziť na použitie *de minimis*. Uvedené tri podmienky, konkrétne 1) určité osobitné prípady; 2) žiaden rozpor s bežným spôsobom užívania diela; a 3) žiadne neprimerané dotknutie oprávnených záujmov nositeľa práv, sú kumulatívne.

¹⁰ Pozri rozhodnutie orgánu pre riešenie sporov WTO vo veci *Spojené štáty – paragraf 110 ods. 5 amerického zákona o autorskom práve*, WT/DS160/R, z 15. júna 2000.

- (2) **Mala by existovať podpora, usmernenia alebo vzory licencií pre zmluvné dojednania medzi nositeľmi práv a používateľmi, pokiaľ ide o iné aspekty, na ktoré sa výnimky z autorských práv nevzťahujú?**
- (3) **Je prístup založený na zozname nepovinných výnimiek vzhľadom na vyvíjajúce sa internetové technológie a prevládajúce ekonomické a sociálne očakávania vhodný?**
- (4) **Mali by sa niektoré kategórie výnimiek stať povinnými s cieľom zabezpečiť väčšiu právnu istotu a lepšiu ochranu príjemcov výnimiek?**
- (5) **Ak áno, ktoré?**

3. VÝNIMKY: ŠPECIFICKÉ OTÁZKY

Zelená kniha sa zameriava na výnimky z autorského práva, ktoré sú z hľadiska šírenia znalostí najdôležitejšie, a to:

- výnimka v prospech knižníc a archívov,
- výnimka umožňujúca šírenie prác na účely vyučovania a výskumu,
- výnimka v prospech zdravotne postihnutých občanov
- možná výnimka v prípade obsahu vytváraného používateľom.

3.1. Výnimky pre knižnice a archívy

Pokiaľ ide o knižnice a ďalšie podobné zariadenia, vynorili sa dve základné otázky: výroba digitálnych kópií materiálov uchovávaných v knižničných zbierkach a elektronické doručovanie týchto kópií používateľom. Digitalizácia kníh, audiovizuálneho materiálu a iného obsahu môže slúžiť dvojakému účelu – na uchovanie obsahu pre budúce generácie a na jeho sprístupnenie koncovým používateľom prostredníctvom internetu.

Podľa súčasného právneho rámca knižnice alebo archívy nemajú všeobecnú výnimku z práva na rozmnožovanie. Rozmnožovanie je prípustné iba v osobitných prípadoch, ktoré by sa zrejme vzťahovali na určité úkony potrebné na uchovanie diel obsiahnutých v knižničných katalógoch. Na druhej strane, výnimka pre knižnice a vnútroštátne pravidlá na jej implementáciu nie sú vždy jednoznačné v takých otázkach, ako je „zmena formátu“ alebo počet kópií, ktoré je možné vyrobiť na základe tejto výnimky. Podrobné predpisy v tomto smere vyplývajú z rozhodnutí legislatívnej politiky prijatých na vnútroštátnej úrovni. Niektoré členské štáty majú obmedzujúce pravidlá, pokiaľ ide o rozmnoženiny, ktoré môžu vyhotovovať knižnice.

V posledných rokoch sa knižnice a iné zariadenia verejného záujmu čoraz väčšmi zaujímajú nielen o uchovávanie (digitalizáciu) diel, ale taktiež o sprístupňovanie svojich zbierok prostredníctvom internetu. Knižnice tvrdia, že ak by sa to uskutočnilo, výskumní pracovníci by už nemuseli navštevovať priestory knižníc alebo archívov, ale ľahko by si dokázali nájsť a vyhľadať potrebné informácie na internete. Vydavatelia taktiež uvádzajú, že digitalizujú vlastné katalógy s cieľom vytvoriť interaktívne on-line databázy, v ktorých možno tento materiál ľahko vyhľadávať od pracovného stola používateľa¹¹. Tieto služby si vyžadujú zaplatenie predplatného.

Podľa súčasných právnych predpisov v oblasti autorského práva verejne prístupné knižnice, vzdelávacie zariadenia, archívy a múzeá využívajú dve výnimky o autorských právach stanovené v smernici:

- výnimku z práva na rozmnožovanie v osobitných prípadoch rozmnožovania na nekomerčné účely (článok 5 ods. 2 písm. c) smernice) a
- úzko formulovanú výnimku z práva na verejný prenos a z práva na sprístupnenie verejnosti na účel výskumu alebo súkromného štúdia prostredníctvom na to určených terminálov umiestnených v priestoroch takých inštitúcií (článok 5 ods. 3 písm. n) smernice).

¹¹ Napríklad, Elsevier, vydavateľstvo, ktoré vydáva 2 200 časopisov službu vytvorilo ScienceDirect, prostredníctvom ktorej má 10 miliónov vedcov a výskumných pracovníkov prístup zo svojho pracovného stola k službe ponúkajúcej 8,7 milióna časopiseckých článkov. V roku 2004 vydavateľstvo Elsevier uviedlo do chodu databázu „Scopus“, ktorá zahŕňa 16 000 časopisov od všetkých kľúčových vydavateľov v oblasti vedeckej, technickej a medicínskej vydavateľskej činnosti. Vydavateľstvo tiež zabezpečuje online službu pod názvom „MD Consult“, ktorá sa zameriava na odborníkov v oblasti zdravotnej starostlivosti prostredníctvom zhromažďovania najdôležitejších zdrojov z oblasti medicíny.

3.1.1. Digitalizácia (uchovávanie)

Výnimka z práva na rozmnožovanie sa obmedzuje na „osobitné prípady rozmnožovania“. Článok 5 ods. 2 písm. c) preto vyniká ako jediná výnimka, ktorá sa výslovne odvoláva na prvý úsek „trojstupňového testu“ kodifikovaného v článku 5 ods. 5 smernice, podľa ktorého sa vyžaduje, aby sa výnimky obmedzili na „niektoré osobitné prípady“. Podľa toho a ako sa uvádza v odôvodnení 40 smernice, táto výnimka by sa mala obmedziť na niektoré osobitné prípady a nemala by sa vzťahovať na používanie v kontexte online doručovania chránených diel alebo zvukových záznamov.

Opatrné znenie tejto výnimky by teda znamenalo, že neposkytuje knižniciam alebo iným príjemcom všeobecnú výnimku z práva na rozmnožovanie. Rozmnožovanie je prípustné iba v osobitných prípadoch, ktoré by sa zrejme vzťahovali na určité úkony potrebné na uchovanie diel obsiahnutých v knižničných katalógoch. Na druhej strane, táto výnimka neobsahuje jasné pravidlá o otázkach, ako je „zmena formátu“ alebo počet kópií, ktoré je možné vyrobiť na základe tejto výnimky. Podrobné predpisy v tomto smere vyplývajú z rozhodnutí legislatívnej politiky prijatých na vnútroštátnej úrovni.

Niektoré členské štáty majú obmedzujúce pravidlá, pokiaľ ide o rozmnoženiny, ktoré môžu vyhotovovať knižnice. Vláda Spojeného kráľovstva v súčasnosti uskutočňuje konzultácie¹² s cieľom zmeniť a doplniť paragraf 42 zákona o autorských právach, návrhoch a patentoch (CDPA), ktorý umožňuje knižniciam alebo archívom vyhotoviť jedinú kópiu literárneho, dramatického alebo hudobného diela, ktoré majú v stálych zbierkach na účely uchovania a nahradenia. Vláda navrhuje rozšíriť výnimku tak, aby umožňovala kopírovanie a zmenu formátu zvukových záznamov, filmov a vysielaní a aby umožňovala výrobu viac ako jednej kópie v prípade, že uchovanie stálych zbierok v dostupnom formáte si môže vyžadovať ďalšie kopírovanie.

Pokiaľ ide o uchovávanie diel, sú to práve knižnice, archívy a múzeá, ktoré uchovávajú diela v trvanlivom formáte. Do digitalizačných úsilí sa však v čoraz väčšej miere zapájajú súkromné subjekty, ako sú napríklad vyhľadávače. Napríklad, projekt Google Book Search bol spustený v roku 2005 s cieľom umožniť vyhľadávanie obsahu kníh na internete¹³. Google uzatvára dohody európskymi knižnicami, ktoré sa vzťahujú na digitalizáciu prác vo verejnom vlastníctve¹⁴. Vydavatelia taktiež experimentujú s bezplatným online prístupom k častiam alebo dokonca kompletným textom kníh a vyvíjajú nástroje, ktoré umožňujú užívateľom prehľadávať obsah kníh¹⁵.

Je potrebné zdôrazniť, že na činnosť súkromných subjektov, napr. vyhľadávačov, výnimku obsiahnutú v článku 5 ods. 2 písm. c) nemožno uplatniť, pretože je limitovaná na verejne

¹² <http://www.ipo.gov.uk/about/about-consult/about-formal/about-formal-current/consult-copyrightexceptions.htm>

¹³ <http://books.google.com>

¹⁴ Pozri informácie, ktoré poskytla Oxfordská knižnica:

<http://www.bodley.ox.ac.uk/librarian/CNIGoogle/CNIGoogle.htm>.

¹⁵ Napríklad, vydavateľstvo HarperCollins nedávno začalo niekoľko takých iniciatív, a to: program „úplného prístupu“ (kompletné texty vybraných kníh sú dostupné bezplatne počas vymedzenej doby), program „Sneak Peek“ (čitatelia si môžu prezrieť 20 % obsahu mnohých kníh dva týždne pred ich uverejnením) a program „Browse Inside“ (čitatelia si môžu prezerat 20 % obsahu kníh po ich uverejnení). Dostupné na adrese www.HarperCollins.com.

prístupné knižnice, vzdelávacie zariadenia, múzeá alebo archívy a vzťahuje sa len na úkony, ktoré nesledujú priamy ani nepriamy hospodársky alebo komerčný prospech. Digitalizácia je spojená s právom na rozmnožovanie¹⁶, pretože zmena formátu diela z analógového na digitálne vyžaduje rozmnožovanie diela. Kniha sa napríklad musí pred digitalizáciou najprv skenovať. Ak sa toto skenovanie uskutočňuje subjektmi a za podmienok, na ktoré sa článok 5 ods. 2 písm. c) nevzťahuje, musia nositelia práv na toto rozmnoženie údajov dať svoj predchádzajúci súhlas. Podobne, sprístupnenie digitalizovaného diela online vyžaduje predošlý súhlas držiteľ(-ov) práv.

Skenovanie kníh uchovávaných v knižniciach s cieľom umožniť vyhľadávanie ich obsahu na internete sa bežne odlišuje od činností, ako je linking (spojenie dvoch internetových stránok), deep linking (prepojenie, ktoré navedie používateľa internetu na inú internetovú stránku v rámci internetovej adresy), interlinking alebo indexing, ktoré sa týkajú diel, ktoré už sú dostupné online. Napríklad, v súvislosti s hyperlinkami (elektronické prepojenie na súbor umiestnený na internete) nemecký najvyšší súd potvrdil, že diela neboli rozmnožené prostredníctvom linkingu alebo deep linkingu¹⁷. V americkom prípade *Perfect 10 proti Google a Amazon*¹⁸ súd potvrdil, že in-linking na obrázok v skutočnej veľkosti na inej internetovej adrese, pri ktorom sa nevyžaduje rozmnožovanie pôvodných obrázkov, nie je porušením práva na rozmnožovanie. Zatiaľ čo niektoré súdy považujú miniatúry, t. j. rozmnožovania malých obrázkov s cieľom umožniť prepojenie na iné adresy na internete, za porušenie výhradného práva na rozmnožovanie¹⁹, regionálny súd v Erfurte²⁰ potvrdil, že používaním miniatúr na vytvorenie prepojení by nemala vzniknúť zodpovednosť za autorské práva, ak dielo umiestnil na internete držiteľ práv, alebo sa tak stalo s jeho súhlasom²¹.

Často sa však tvrdí, že projekt Google Book Search zachádza ďalej ako vyhľadávač, ktorým sa zaoberal nemecký najvyšší súd vo veciach *Paperboy*²² alebo *Perfect 10*. Vyhľadávač vo veci *Paperboy* vytváral prepojenia na internetové adresy, ktoré obsahovali chránené diela sprístupnené online so súhlasom držiteľov práv. Služba *Paperboy* sa opierala o diela, ktoré sprístupnili iní a už by nedokázala vytvoriť prepojenie na dielo, ktoré držiteľ práv stiahol. Služba tiež nebola spojená s dočasným uložením diela (caching), pretože po stiahnutí originálu by už prepojenie nefungovalo.

¹⁶ Pozri dohodnuté vyhlásenie týkajúce sa článku 1 ods. 4 zmluvy WIPO o autorských právach (WCT): „Právo na rozmnožovanie podľa článku 9 Bernského dohovoru a výnimky povolené podľa neho sa plne uplatňujú aj na digitálne prostredie, najmä na používanie diel v digitálnej forme. Rozumie sa, že uloženie chráneného diela v digitálnej forme na elektronickom médiu predstavuje rozmnožovanie v zmysle článku 9 Bernského dohovoru.“

¹⁷ BGH, 17. júla 2003, vec I WR 259/00, *Paperboy* (rozhodnutie v danej veci vydané pred implementáciou smernice).

¹⁸ Vec 06-55405, 9. Cir., 16. mája 2007.

¹⁹ Regionálny súd v Bielefelde 8. novembra 2005, JurPC Web-Dok. 106/2006 a Regionálny súd v Hamburgu 5. septembra 2003, JurPC Web-Dok 146/2004.

²⁰ Regionálny súd v Erfurte 15. marca 2007, 3 O 1108/05 - Bildersuche Suchmaschine Haftung.

²¹ Vyhľadávače, ktoré sa pridriavajú podobných argumentov, vopred nežiadajú držiteľov autorských práv o povolenie indexovať obsah internetových stránok. Vyhľadávače tvrdia, že keby vlastníci obsahu nechceli, aby sa obsah internetovej stránky indexoval, môže do súboru pod názvom „robots.txt“ zakódovať heslo s cieľom zamedziť vyhľadávaču v kopírovaní obsahu. V prípade, že sa žiadna taká technológia nepoužíva, vyhľadávače sú presvedčené, že sa to pre ne rovná implicitnej licencií na kopírovanie a indexovanie.

²² BGH, 17. júla 2003, vec I WR 259/00, *Paperboy*.

3.1.2. Sprístupňovanie digitalizovaných diel

Podľa súčasných právnych predpisov v oblasti autorských práv verejne prístupné knižnice, vzdelávacie zariadenia alebo múzeá a archívy využívajú úzko formulovanú výnimku z práva na verejný prenos diel alebo iných predmetov ochrany alebo z práva na ich sprístupnenie verejnosti, ak je to na účel výskumu alebo súkromného štúdia prostredníctvom na to určených terminálov v priestoroch takých zariadení (článok 5 ods. 3 písm. n) smernice).

Táto výnimka by sa zrejme nevzťahovala na elektronické doručovanie dokumentov koncovým používateľom na diaľku. Pokiaľ ide o elektronické doručovanie materiálov koncovým používateľom, v odôvodnení 40 smernice sa uvádza, že výnimka pre knižnice a archívy by sa nemala vzťahovať na „používanie v kontexte on-line doručovania chránených diel alebo iných predmetov ochrany“.

3.1.3. Osirelé diela

Problém, ktorý vystupuje do popredia v rozsiahlych digitalizačných projektoch, je fenomén takzvaných osirelých diel. Osirelé diela sú diela, na ktoré sa ešte vždy vzťahuje autorské právo, ich vlastníci sa však nedajú určiť alebo nájsť. Existuje značný dopyt po šírení diel alebo zvukových záznamov, ktoré majú vzdelávaciu, historickú alebo kultúrnu hodnotu, za relatívne nízku cenu pre široké publikum online. Často sa tvrdí, že také projekty sa odkladajú v dôsledku toho, že chýba uspokojivé riešenie problému osirelých diel. Chránené diela sa stanú osirelými, ak údaje o autorovi a/alebo inom(-ých) príslušnom(-ých) držiteľovi(-och) práv chýbajú alebo sú zastarané. Často to platí o dielach, ktoré sa už komerčne nevyužívajú.

Okrem kníh sa v knižniciach, múzeách alebo archívoch v súčasnosti uchovávajú tisíce osirelých diel, ako sú napríklad fotografie a audiovizuálne diela. Chýbajúce údaje o ich vlastníctve môžu predstavovať prekážku na sprístupnenie takých diel verejnosti na internete a môžu brániť v úsilí o digitálne reštaurovanie. Platí to najmä o osirelých filmoch.

Problém osirelých diel je najmä problém vysporiadania autorských práv, to znamená, ako zabezpečiť, aby používatelia, ktorí sprístupňujú osirelé diela, neboli zodpovední za porušenie autorských práv v prípade, ak sa opätovne objaví držiteľ práv a potvrdí svoje práva k dielu. Okrem problémov zodpovednosti sa aj problémy súvisiace s nákladmi a časom potrebným na nájdenie alebo určenie držiteľov práv, najmä v prípade diel viacerých autorov, môžu ukázať ako príliš veľké, aby bolo úsilie opodstatnené. Zdá sa, že to platí najmä v prípade práv k zvukovým záznamom a audiovizuálnym dielam, ktoré sa v súčasnosti uchovávajú v archívoch vysielateľov. Vysporiadanie autorských práv k osirelým dielam môže predstavovať prekážku v šírení cenného obsahu a môže sa chápať ako brzda ďalšej tvorivosti. Rozsah, do akého osirelé diela skutočne bránia vo využívaní diel, však nie je jasný. Potrebných ekonomických údajov, ktoré by umožnili kvantifikovať problém na celoeurópskej úrovni, je nedostatok.

Problém osirelých diel sa v súčasnosti posudzuje na vnútroštátnej úrovni²³ a aj na úrovni EÚ. USA²⁴ a Kanada²⁵ sa taktiež ujali iniciatívy so zreteľom na osirelé diela. Hoci sa prístupy k

²³ Napríklad, „Gowersova správa o duševnom vlastníctve“ vydaná v Spojenom kráľovstve obsahuje odporúčanie, aby Komisia zmenila a doplnila smernicu 2001/29/ES a zaviedla výnimku pre osirelé diela. Dánsko a Maďarsko vypracovali riešenia v súvislosti s osirelými dielami (dánske riešenie je založené na rozšírených kolektívnych licenciách a maďarské na licenciách vydávaných verejným orgánom).

tomuto problému odlišujú, navrhované riešenia väčšinou vychádzajú zo spoločnej zásady; používateľ musí uskutočniť primerané pátranie s cieľom pokúsiť sa určiť alebo nájsť držiteľa(-ov) práv.

Komisia prijala v roku 2006 odporúčanie²⁶, v ktorom nabádala členské štáty, aby vytvorili mechanizmy uľahčujúce využívanie osirelých diel a aby presadzovali dostupnosť zoznamov známych osirelých diel. Vytvorila sa skupina odborníkov na vysokej úrovni pre oblasť digitálnych knižníc spájajúca zainteresované strany, ktoré sa zaoberajú osirelými dielami. Skupina prijala „Záverečnú správu o uchovávaní digitálnych záznamov, osirelých dielach a rozobratých dielach“ a zástupcovia knižníc, archívov a držiteľov práv podpísali „Memorandum o porozumení“ o osirelých dielach²⁷. Memorandum obsahuje súbor usmernení o usilovnom pátraní po držiteľoch práv a všeobecné zásady týkajúce sa databáz osirelých diel a mechanizmov vysporiadania práv. Podrobné riešenia sa musia rozpracovať na vnútroštátnej úrovni.

Väčšina členských štátov ešte nevypracovala regulačný prístup so zreteľom na problém osirelých diel. Javí sa, že potenciálny cezhraničný charakter tohto problému by si vyžadoval zosúladený prístup.

Otázky:

- (6) **Mala by výnimka pre knižnice a archívy zostať bezo zmien, pretože samotní vydavatelia budú pripravovať online prístup k svojim katalógom?**
- (7) **V záujme rozšírenia prístupu k dielam, mali by verejne prístupné knižnice, vzdelávacie zariadenia, múzeá a archívy vstupovať do licenčných schém s vydavateľmi? Existujú príklady úspešných licenčných schém pre online prístup ku knižničným zbierkam?**
- (8) **Bolo by potrebné objasniť rozsah pôsobnosti výnimky pre verejne prístupné knižnice, vzdelávacie zariadenia, múzeá a archívy so zreteľom na:**
 - (a) **zmenu formátu;**
 - (b) **počet kópií, ktoré je možné vyhotoviť na základe výnimky;**
 - (c) **skenovanie celých zbierok uchovávaných v knižniciach.**
- (9) **Bolo by potrebné objasniť právny predpis so zreteľom na to, či skenovanie diel uchovávaných v knižniciach, ktoré má umožniť vyhľadávanie ich obsahu na internete, zachádza za rámec súčasných výnimiek z autorského práva?**

²⁴ Úrad pre autorské práva USA uverejnil správu o osirelých dielach v januári 2006. Dva zákony boli predložené na prerokovanie v americkom senáte a v snemovni reprezentantov 24. apríla 2008 (v senáte to bol „Shawn Bentleyho zákon o osirelých dielach“ a v snemovni reprezentantov „zákon o osirelých dielach z roku 2008“). Zámerom oboch návrhov je zmeniť a doplniť hlavu 17 zákonníka USA pridaním paragrafu o „obmedzeniach opravných prostriedkov v prípadoch týkajúcich sa osirelých diel“.

²⁵ Kanadské riešenie vychádza z neexkluzívnych licencií vydávaných kanadskou Komisiou pre autorské práva.

²⁶ Odporúčanie Komisie z 24. augusta 2006 o digitalizácii kultúrneho materiálu, jeho dostupnosti online a o uchovávaní digitálnych záznamov, 2006/585/ES, L 236/28.

²⁷ http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/hleg/hleg_meetings/index_en.htm

- (10) Vyžaduje si problém osirelých diel ďalší právny nástroj Spoločenstva, ktorý prekročí rámec odporúčania Komisie 2006/585/ES z 24. augusta 2006?
- (11) Ak áno, malo by sa to uskutočniť zmenou a doplnením smernice o autorskom práve v informačnej spoločnosti z roku 2001 alebo prostredníctvom samostatného nástroja?
- (12) Ako by sa mali riešiť cezhraničné aspekty osirelých diel s cieľom zabezpečiť, aby boli riešenia prijaté v rôznych členských štátoch uznané v rámci celej EÚ?

3.2. Výnimka v prospech zdravotne postihnutých občanov

Zdravotne postihnutí občania by mali mať príležitosť využívať výhody znalostnej ekonomiky. Na tento účel nepotrebujú len fyzický prístup do priestorov vzdelávacích zariadení alebo knižníc, ale aj možnosť prístupu k dielam vo formátoch, ktoré sú prispôsobené ich potrebám (napr. Braillovo písmo, veľká tlač, zvukové nahrávky kníh a prístupné elektronické knihy).

Smernica obsahuje výnimku z práva na rozmnožovanie a práva na verejný prenos v prospech zdravotne postihnutých občanov. Túto výnimku implementovali všetky členské štáty, avšak v niektorých vnútroštátnych právnych predpisoch sa obmedzuje na určité kategórie zdravotne postihnutých osôb (výnimka sa napríklad vzťahuje len na zrakové postihnutia). Niektoré členské štáty vyžadujú zaplatenie náhrady držiteľom práv za využívanie diel na základe výnimky.

Vecou spoločného záujmu pre zdravotne postihnutých občanov sú náklady, z hľadiska času a peňazí, spojené s vyhotovením dostupných kópií kníh, ktoré sú k dispozícii len v papierovej podobe alebo v digitálnom formáte, ktorý sa nedá ľahko previesť do Braillovoho písma. Držitelia práv sú presvedčení, že je potrebné zaručiť dostatočnú ochranu proti pirátstvu a zneužívaniu, najmä ak sa to týka doručovania digitálnych formátov, ktoré sa dajú ľahko rozmnožovať a okamžite šíriť cez internet.

Článkom 5 ods. 3 písm. b) smernice sa umožňuje použitie v prospech ľudí s telesným postihnutím, ktoré sa priamo viaže na postihnutie a je nekomerčnej povahy, v rozsahu, ktorý vyžaduje daný druh postihnutia. V odôvodnení 43 smernice sa zdôrazňuje, že členské štáty by mali prijať všetky nevyhnutné opatrenia na uľahčenie prístupu k dielam pre osoby, ktoré trpia telesným postihnutím, ktoré je pre ne prekážkou pri priamom používaní týchto diel, a aby venovali osobitnú pozornosť prístupným formátom. Výnimka v prospech zdravotne postihnutých občanov patrí k výnimkám vo verejnom záujme, v prípade ktorých sa členské štáty nabádajú k tomu, aby prijali vhodné opatrenia, za absencie dobrovoľných opatrení prijatých držiteľmi práv, s cieľom zabezpečiť, aby mali príjemcovia prístup k dielam chráneným technologickými opatreniami.

Túto výnimku implementovali všetky členské štáty, avšak v niektorých vnútroštátnych právnych predpisoch sa obmedzuje na určité kategórie zdravotne postihnutých osôb (napríklad v Spojenom kráľovstve²⁸ a v Bulharsku sa uplatňuje len na zrakovo postihnutých, v Lotyšsku²⁹, Litve a Grécku³⁰ sa uplatňuje na zrakovo a sluchovo postihnutých občanov). V

²⁸ Paragrafy 31A-31F zákona o autorských právach (zrakovo postihnuté osoby) 2002.

²⁹ Paragraf 19 ods. 1 a 3 a paragraf 22 zákona o autorských právach z roku 2004.

³⁰ Článok 28A zákona 2121/1993.

Litve je táto výnimka ďalej obmedzená na účely vzdelávania a vedeckého výskumu³¹. V Grécku sa výnimka vzťahuje len na rozmnoženiny a nevzťahuje sa na prenos diel.

Podľa odôvodnenia 36 smernice môžu členské štáty zabezpečiť primeranú kompenzáciu nositeľov práv, aj keď sa uplatnia voliteľné ustanovenia týkajúce sa výnimiek. Niektoré členské štáty, ako je napríklad Nemecko, Rakúsko a Holandsko, vyžadujú zaplatenie kompenzácie držiteľom práv za využívanie diel na základe výnimky. Vzhľadom na náklady spojené s prevádzaním diel do prístupných formátov a obmedzené zdroje, ktoré sú k dispozícii, vzniká otázka, či by sa od príjemcov výnimky malo vyžadovať, aby držiteľom práv zaplatili kompenzáciu, alebo či by mali byť z takej povinnosti vyňatí.

Podľa štúdie WIPO³² sú vecou spoločného záujmu výdavky a čas potrebný na vyhotovenie dostupných kópií z kníh, ktoré sú k dispozícii len v papierovej podobe alebo v digitálnom formáte, ktorý sa nedá ľahko previesť do Braillovho písma. V smernici sa nevyžaduje, aby držiteľia práv sprístupnili dielo v konkrétnom formáte. Problém spočíva v spôsobe, akým by sa mali príslušným organizáciám dodávať nechránené digitálne kópie, aby sa vyriešili obavy vydavateľov o bezpečnosť a ochranu ich autorských práv k dielam.

Existujú príklady úspešnej spolupráce medzi vydavateľmi a organizáciami zastupujúcimi zrakovo postihnutých občanov. V Dánsku sú knihy v elektronickom formáte alebo zvukové nahrávky kníh, ktoré vyhotovuje Dánska knižnica pre nevidiacich, vybavené jedinečným ID, ktoré umožňuje kontrolovať využívanie diela a vysledovanie možných porušovateľov práv. Vo Francúzsku má nezisková agentúra BrailleNet uzavreté dohody s vydavateľmi o doručovaní digitálnych kópií diel, ktoré sú uložené na špecializovanom zabezpečenom serveri, ku ktorému majú prístup len certifikované organizácie.

Držiteľia práv sú presvedčení, že je potrebné zaručiť dostatočnú ochranu proti pirátstvu a zneužívaniu, najmä ak sa to týka doručovania digitálnych formátov, ktoré sa dajú ľahko rozmnožovať a okamžite šíriť cez internet. Prístup, ktorý sa javí ako realizovateľný, je systém splnomocnených sprostredkovateľov, ako sú napríklad špecializované knižnice alebo organizácie zastupujúce zdravotne postihnutých občanov, ktorí môžu rokovať s držiteľmi práv a uzatvárať dohody. Také dohody ustanovujú rôzne druhy obmedzení a záruk pre držiteľov práv, ktoré majú predchádzať zneužitiu.

Problém, ktorý s tým súvisí, spočíva v tom, že v smernici 96/9/ES o právnej ochrane databáz nie je osobitne ustanovená výnimka pre zdravotne postihnutých občanov³³. V článku 6 ods. 2 tejto smernice sa stanovujú výnimky na účely vyučovania alebo vedeckého výskumu a rozmnožovania na súkromné účely, ale nemá žiadnu výnimku pre zdravotne postihnutých občanov. Vyvoláva to obavu, že výnimka pre zdravotne postihnutých občanov v článku 5 ods. 3 písm. b) smernice 2001/29 by mohla byť oslabená odvolávaním sa na ochranu databáz na základe toho, že konkrétne literárne dielo je súčasne chránené ako databáza. Ako sa zdôrazňuje v pracovnom dokumente zamestnancov Komisie z 19. júla 2004, táto situácia by mohla nastať v prípade, ak je literárne dielo, ako je napríklad encyklopédia, chránené ako dielo a ako databáza súčasne.

³¹ Článok 22 ods. 1 a 2 zákona o autorských právach z roku 2003.

³² Štúdia o obmedzeniach a výnimkách v autorských právach pre zrakovo postihnutých občanov, ktorú vypracoval J. Sullivan pre Stály výbor WIPO pre oblasť autorských práv a súvisiacich práv (2006), s. 71 – 72.

³³ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 96/9/ES z 11. marca 1996 o právnej ochrane databáz, Ú. v. ES L 77, 27.3.1996, s. 20 – 28.

Otázky:

- (13) **Mali by zdravotne postihnutí občania vstupovať do licenčných schém s vydavateľmi v záujme rozšírenia ich prístupu k dielam? Ak áno, aké druhy licencií by boli najvhodnejšie? Existujú už licenčné schémy na účely rozšírenia prístupu k dielam pre zdravotne postihnutých občanov?**
- (14) **Mali by sa zaviesť povinné ustanovenia v tom zmysle, že diela sa majú sprístupňovať zdravotne postihnutým občanom v konkrétnom formáte?**
- (15) **Malo by sa objasniť, že sa súčasná výnimka v prospech zdravotne postihnutých občanov sa vzťahuje na iné postihnutia, ako je postihnutie zraku a sluchu?**
- (16) **Ak áno, ktoré postihnutia by mali byť zahrnuté medzi postihnutia, ktorých sa týka šírenie znalostí online?**
- (17) **Malo by sa vo vnútroštátnych právnych predpisoch objasniť, že by sa od príjemcov výnimky pre zdravotne postihnutých občanov nemalo vyžadovať, aby platili náhradu za použitie diela na účely jeho prevedenia do dostupného formátu?**
- (18) **Mala by smernica 96/9/ES o právnej ochrane databáz obsahovať osobitnú výnimku v prospech zdravotne postihnutých občanov, ktorá by sa uplatňovala na pôvodné databázy aj na databázy sui generis?**

3.3. Šírenie diel na účely vyučovania a výskumu

Učitelia aj študenti sa čoraz viac spoliehajú na digitálnu technológiu na účely prístupu k učebným materiálom alebo na účely ich šírenia. Využívanie učenia sa založeného na prístupe k sieti v súčasnosti predstavuje významnú časť pravidelných činností v rámci učebných osnov. Napriek tomu, že šírenie študijných materiálov prostredníctvom online sietí môže mať priaznivý vplyv na kvalitu európskeho vzdelávania a výskumu, môže tiež priniesť riziko porušenia autorského práva v prípade, že sa na digitalizáciu a/alebo sprístupnenie kópií výskumných alebo študijných materiálov vzťahuje autorské právo.

Výnimka vo verejnom záujme na účely vyučovania a výskumu bola navrhnutá na zosúladenie legitímnych záujmov držiteľov práv so širším cieľom prístupu k znalostiam. Smernica o autorských právach umožňuje členským štátom stanoviť výnimky alebo obmedzenia z práv na rozmnožovanie a verejný prenos, ak sa dielo použije „na výhradný účel ilustrácie pri vyučovaní alebo vedeckom výskume, pokiaľ je označený prameň vrátane mena autora, ak sa nestane, že to nie je možné“. Táto výnimka sa často implementuje v užšom zmysle a na vzdelávanie na diaľku alebo vzdelávanie doma prostredníctvom internetu sa nevzťahuje. Výnimka sa často vzťahuje len na kopírovanie výňatkov z výskumného materiálu ako celého diela. Členské štáty sa niekedy rozhodnú len pre výnimku na účely vyučovania, pričom nemajú žiadnu výnimku na účely výskumu.

V čase prijímania smernice sa brali do úvahy tradičné názorné metódy vyučovania v triedach a aj moderné metódy prostredníctvom e-learningu. V odôvodnení 42 sa preto uvádza, že článok 5 ods. 3 písm. a) sa môže uplatňovať aj na učenie na sa na diaľku. V znení samotného článku 5 ods. 3 písm. a) sa to však už ďalej neodzrkadľuje, pretože neobsahuje vymedzenie

pojmov „vyučovanie“, „vedecký výskum“ alebo „ilustrácia“ ani žiadne ďalšie objasnenie, pokiaľ ide o rozsah pôsobnosti výnimky. Odôvodnenie 42 sa odvoláva na nekomerčnú povahu vyučovania a vedeckého výskumu ako na rozhodujúce kritérium na uplatňovanie výnimky, bez ohľadu na organizačnú štruktúru a spôsob financovania inštitúcie, v ktorej sa tieto činnosti vykonávajú. Smernica teda poskytuje členským štátom značnú voľnosť pri jej implementácii a umožňuje im stanoviť hranice prípustného používania na základe výnimky.

Použitie diel na účely ilustrácie pri vyučovaní a vedeckom výskume riešia členské štáty odlišným spôsobom. V niektorých krajinách, ako je napríklad Dánsko, Fínsko, Švédsko a Francúzsko (do januára 2009) podlieha použitie diel na účely ilustrácie pri vyučovaní a výskume uzavretiu rozšírených kolektívnych dohôd medzi organizáciami kolektívnej správy a vzdelávacími inštitúciami. Napriek výhodám systému rozšírených kolektívnych licencií (inštitúcie sa môžu dohodnúť na zmluvách, ktoré sú najlepšie prispôbené ich potrebám), predstavuje táto forma licencií riziko, že sa nedosiahne žiadna dohoda alebo sa dosiahne pomerne obmedzujúca dohoda a pre vzdelávacie zariadenia tak vznikne právna neistota³⁴.

V členských štátoch, v ktorých sa výnimka na účely vyučovania a výskumu odzrkadľuje vo vnútroštátnych právnych predpisoch, sa príslušné ustanovenia do značnej miery odlišujú. Zatiaľ čo niektoré krajiny rozšírili výnimku na právo na verejný prenos a právo na sprístupnenie verejnosti [napríklad Belgicko, Luxembursko, Malta a Francúzsko (od januára 2009)], iné krajiny ju obmedzujú na právo na rozmnožovanie (Grécko a Slovinsko) alebo pripúšťajú verejný prenos len pod podmienkou, že ho nemožno prijímať mimo priestorov vzdelávacej inštitúcie (Spojené kráľovstvo). Nemecko, na druhej strane, rozlišuje vzdelávacie a výskumné činnosti; v prípade vzdelávacích činností umožňuje používanie chránených diel len na účely vyučovania v triede a prostredníctvom intranetu, ktoré sa obmedzuje na skupinu študentov navštevujúcich konkrétny kurz. Prístup k výskumu je menej obmedzujúci, pretože sprístupňovanie diel je povolené „na účely vlastného výskumu“ a „pre obmedzený počet účastníkov“³⁵.

Pokiaľ ide o spôsob kopírovania, väčšina členských štátov nerozlišuje medzi analógovými a digitálnymi kópiami, a preto sa výnimka vzťahuje na obidva druhy kópií. Znenie maďarského zákona o autorských právach však obmedzuje pôsobnosť výnimky len na analógové rozmnoženiny. V Dánsku takisto nedošlo k žiadnej dohode medzi správcami kolektívnych práv a vzdelávacími inštitúciami. Univerzitám a školám bola udelená licencia, ktorá sa vzťahuje len na výrobu papierových kópií výňatkov z diel. Jediná rozšírená kolektívna licencia, ktorá zahrňuje také činnosti ako skenovanie, tlač, zasielanie prostredníctvom e-mailu, sťahovanie a uchovávanie bola vydaná v súvislosti s používaním diel na internete v takzvaných učiteľských vzdelávacích akadémiách.

³⁴ Tak to bolo vo Francúzsku, kde sa v roku 2005 uzavrelo len päť sektorových dohôd týkajúcich sa používania diel na účely ilustrácie pri vyučovaní a výskume, na základe spoločnej deklarácie ministerstva národného vzdelávania zastupujúceho vzdelávacie inštitúcie a ministerstva kultúry zastupujúceho držiteľov práv. Počas procesu implementácie smernice bola do francúzskeho zákona o duševnom vlastníctve po prvý raz zavedená výnimka upravujúca používanie diel na účely ilustrácie pri vyučovaní a vedeckom výskume ako dôsledok intervencie vzdelávacích zariadení a najmä univerzít; toto ustanovenie, ktoré nahrádza predošlý zmluvný systém, nadobudne účinnosť v januári 2009.

³⁵ V paragrafe 52a UrhG (nemecký zákon o autorskom práve) sa taktiež vyžaduje, aby používatelia zaplatili držiteľom práv primeranú náhradu za sprístupnenie diela.

Odlíšná úprava toho istého zákona v rôznych členských štátoch môže viesť k právnej neistote v súvislosti s tým, čo je povolené na základe výnimky, zvlášť keď sa vyučovanie a výskum uskutočňujú v nadnárodnom rámci. Narastajúci počet študentov a výskumných pracovníkov dáva prednosť prístupu k príslušným študijným zdrojom nielen v tradičnom školskom prostredí ale taktiež prostredníctvom využívania online sietí bez akýchkoľvek časových alebo zemepisných obmedzení. Ustanovenia, ktoré povoľujú len reprografické kopírovanie diel alebo vyžadujú, aby boli študenti fyzicky prítomní v priestoroch vzdelávacích inštitúcií skutočne neumožňujú týmto zariadeniam, aby využívali potenciál nových technológií a zapájali sa do programov učenia sa na diaľku. Ako sa zdôrazňuje v Gowersovej správe: „znamená to, že učiaci sa na diaľku sú v nevýhode v porovnaní s tými, ktorí sa učia v priestoroch školy, a preto majú tieto obmedzenia neprimeraný dosah na zdravotne postihnutých študentov, ktorí môžu pracovať zo vzdialených miest. (...) Príslušná výnimka z autorských práv by sa preto mala rozšíriť s cieľom umožniť, aby sa študentom mohli sprístupňovať pasáže z diel prostredníctvom e-mailu alebo virtuálneho študijného prostredia³⁶“.

Ďalší rozdiel medzi členskými štátmi sa týka dĺžky výňatkov z diel, ktoré sa môžu rozmnožovať alebo sprístupňovať na účely vyučovania a výskumu. Výnimka sa teda môže vzťahovať na celé dielo (Malta), články v časopisoch a krátke výňatky z diel (Belgicko, Nemecko alebo Francúzsko) alebo iba na krátke výňatky z diel, pričom sa nerobí žiadny rozdiel medzi rôznymi druhmi (a dĺžkami) diel (Luxembursko). Pokiaľ ide o posledný príklad, diela, ako sú napríklad časopisecké články, možno považovať z praktického hľadiska za vylúčené z rozsahu pôsobnosti výnimky, pretože o použitie iba krátkeho úryvku z časopiseckého článku na účely vyučovania a vedeckého výskumu je obvykle malý záujem.

So zreteľom na inštitúcie, ktoré by mohli využívať výnimku na účely vyučovania a vedeckého výskumu, členské štáty takisto prijali rôzne riešenia. Zatiaľ čo nemecký zákon o autorskom práve sa odvoláva na „školy, univerzity, inštitúcie postsekundárneho vzdelávania a nekomerčné inštitúcie pre profesijné vzdelávanie“, iné krajiny podobne ako Spojené kráľovstvo používajú všeobecný pojem „vzdelávacie zariadenia“ bez akýchkoľvek ďalších podrobností, zatiaľ čo vo francúzskom zákone o duševnom vlastníctve sa neuvádzajú žiadne údaje, pokiaľ ide o inštitúcie, na ktoré sa uplatňuje výnimka a zákon sa pridržiava znenia článku 5 ods. 3 písm. a): „na účely ilustrácie pri vyučovaní a výskume“. V Španielsku a Grécku sa výnimka vzťahuje len na vyučovanie a vylučujú sa tak výskumné činnosti.

Okrem určitého stupňa právnej neistoty v dôsledku obmedzenej harmonizácie môžu uvedené rozdiely predstavovať problém, keď sa študenti v rámci učenia sa na diaľku prihlásia do kurzov v iných krajinách, alebo ak učitelia a výskumní pracovníci vykonávajú činnosti v niekoľkých inštitúciách umiestnených v niekoľkých krajinách. V závislosti od krajiny by totožné akty mohli byť zákonné alebo nezákonné. Príčiny tohto problému spočívajú v odlišných spôsoboch, akými členské štáty implementovali výnimku do svojich vnútroštátnych zákonov. Preto sa objavujú výzvy na zavedenie povinnej výnimky na účely vyučovania a vedeckého výskumu s jasne definovaným rozsahom pôsobnosti v smernici. Gowersova správa napríklad odporúča, aby sa výnimka na účely vzdelávania „definovala podľa kategórie použitia a činnosti a nie podľa média alebo miesta³⁷“.

³⁶ Gowersova správa o duševnom vlastníctve 2006, ods. 4.17 a 4.19.

³⁷ Gowersova správa o duševnom vlastníctve 2006, ods. 4.15.

Stanovenie povinnej výnimky a ďalšie objasnenie jej rozsahu pôsobnosti však neznamená jej rozšírenie, pretože sa musia brať do úvahy záujmy držiteľov práv. Napríklad v súvislosti s výnimkou z práva na verejný prenos na účely ilustrácie pri vyučovaní a výskume sa v Gowersovej správe uvádza, že „bude potrebné zabezpečiť, aby prístup k takým (vzdelávacím a výskumným) materiálom nebol všeobecne umožnený širokej verejnosti“³⁸ ale len obmedzenej skupine študentov a výskumných pracovníkov. V tomto duchu sa v odôvodnení 44 smernice o autorských právach uvádza, že „poskytovanie takýchto výnimiek alebo obmedzení členskými štátmi musí predovšetkým primerane odrážať možný zvýšený ekonomický dopad týchto výnimiek alebo obmedzení v kontexte nového elektronického prostredia“. Preto rozsah niektorých výnimiek alebo obmedzení bude možno potrebné viac obmedziť, ak dôjde k niektorým novým spôsobom použitia diel chránených autorským právom a iných predmetov ochrany.“ Potrebné je dosiahnuť správnu rovnováhu medzi zabezpečením primeranej úrovne ochrany výhradných práv a súčasne aj zvýšením konkurencieschopnosti európskeho vzdelávania a výskumu.

Otázky:

- (19) Mala by vedecká a výskumná obec vstupovať do licenčných schém s vydavateľmi s cieľom rozšíriť prístup k dielam na účely vyučovania alebo výskumu? Existujú príklady úspešných licenčných schém, ktoré umožňujú používanie diel online na účely vyučovania alebo výskumu?**
- (20) Je potrebné objasniť výnimku na účely vyučovania a výskumu, aby vyhovovala moderným formám učenia sa na diaľku?**
- (21) Je potrebné objasniť, či sa výnimka na účely vyučovania a výskumu nevzťahuje len na materiál používaný v školských triedach alebo vzdelávacích zariadeniach ale taktiež na používanie diel na účely domáceho štúdia?**
- (22) Je potrebné zaviesť povinné minimálne pravidlá, pokiaľ ide o dĺžku výňatkov z diel, ktoré je možné rozmnožovať alebo sprístupniť na účely vyučovania a výskumu?**
- (23) Je potrebné zaviesť povinnú minimálnu požiadavku, aby sa výnimka vzťahovala na vyučovanie aj na výskum?**

3.4. Obsah vytvorený používateľmi

Spotrebiteľia nie sú len používateľmi, ale v čoraz väčšej miere sa stávajú tvorcami obsahu. Konvergencia smeruje k vývoju nových aplikácií, ktoré sa opierajú o kapacitu IKT s cieľom zapojiť používateľov do tvorby a distribúcie obsahu. Aplikácie Web 2.0, ako sú blogy, služba podcast, wiki alebo spoločné využívanie videozáznamov umožňujú používateľom ľahko vytvárať a šíriť text, videá alebo obrázky a hrať aktívnejšiu a súčinnejšiu úlohu vo vytváraní obsahu a šírení poznatkov. Medzi obsahom vytvoreným používateľmi a existujúcim obsahom, ktorý si používatelia jednoducho ukladajú a bežne je chránený autorským právom, je značný rozdiel. V štúdiu OECD bol obsah vytvorený používateľom definovaný ako „obsah sprístupňovaný verejnosti prostredníctvom internetu, ktorý odzrkadľuje určité množstvo tvorivého úsilia a ktorý sa vytvára mimo štandardnej profesionálnej praxe a postupov“³⁹.

³⁸ Gowersova správa o duševnom vlastníctve 2006, ods. 4.18.

³⁹ Spoluúčasť na internete a obsah vytváraný používateľmi, OECD 2007, s. 9.

Smernica v súčasnosti neobsahuje výnimku, ktorá by umožňovala používanie existujúceho obsahu chráneného autorským právom na vytváranie nových alebo odvodených diel. Povinnosť objasniť práva predtým, ako môže dôjsť k sprístupneniu akéhokoľvek transformatívneho obsahu, môže byť vnímaná ako prekážka pre inováciu v tom, že bráni šíreniu nových, potenciálne hodnotných diel. Jednako, skôr ako bude možné zaviesť akúkoľvek výnimku pre transformatívne diela, bolo by potrebné dôkladne stanoviť podmienky, na základe ktorých sa transformatívne použitie povolilo, aby to nebolo v rozpore s ekonomickými záujmami držiteľov práv k pôvodnému dielu.

Objavili sa výzvy na prijatie výnimky pre transformatívny obsah vytvorený používateľom. Predovšetkým Gowersova správa obsahuje odporúčanie, aby sa ustanovila výnimka pre „tvorivé, transformatívne alebo odvodené diela“⁴⁰ v rámci parametrov trojstupňového testu podľa Bernského dohovoru. Správa potvrdzuje, že by to bolo v rozpore so smernicou, a preto sa dovoľáva jej zmeny a doplnenia. Cieľom umožnenia takej výnimky by bolo uprednostniť inovačné využívanie diel a podnietiť vytváranie pridanej hodnoty⁴¹.

Podľa Bernského dohovoru by sa na použitie na transformatívne použitie *prima facie* vzťahovalo právo na rozmnožovanie a právo na spracovanie⁴². Výnimka z týchto práv by musela prejsť trojstupňovým testom. Musela by byť predovšetkým presnejšie špecifikovaná a musela by sa odvolávať na špecifické politické odôvodnenie alebo druhy odôvodnených použití. Musela by sa tiež obmedziť na krátke prevzaté časti (krátke úryvky, s výnimkou zvlášť charakteristických prevzatých častí), čím by nedošlo k porušeniu práva na spracovanie⁴³.

Určité výnimky v rámci smernice potenciálne poskytujú určitú mieru pružnosti v súvislosti s voľným používaním diel. V článku 5 ods. 3 písm. d) sa okrem predtým uvedených výnimiek pripúšťajú citácie „na také účely, ako je kritika alebo zhrnutie“. Kritika a recenzia sú preto jedinými príkladmi možného zdôvodnenia citácií. Znamená to, že článku 5 ods. 3 písm. d) možno pripisovať všeobecnú pôsobnosť, napriek tomu, že citácia sa musí obmedziť na „rozsah, aký sa vyžaduje na tento osobitný účel“ a v súlade s „prípustnou praxou“. „Osobitný účel“ komentára nemusí byť analýzou samotného diela. Zo stupňa prevzatia, ktorý je v komentári k tomuto konkrétnemu dielu prípustný, sa môže stať neprípustný postup, ak je jeho účelom komentár k širšiemu problému. Ďalšou výnimkou, ktorá umožňuje určitú mieru pružnosti, je článok 5 ods. 3 písm. k) smernice, ktorým sa stanovuje výnimka pre použitie „na účel karikatúry, paródie alebo koláže“. Napriek tomu, že tieto spôsoby použitia nie sú definované, umožňujú používateľom, aby opätovne použili prvky predošlých diel na ich vlastný tvorivý alebo transformačný účel.

Otázky:

(24) Bolo by potrebné zaviesť presnejšie pravidlá, pokiaľ ide o to, ktoré úkony koncoví používatelia môžu alebo nemôžu robiť, keď používajú materiály chránené autorským právom?

⁴⁰ Odporúčanie 11.

⁴¹ Správa sa jednoznačne odvoláva na „použitie na transformatívne použitie“ podľa práva USA a na príklad samplingu v odvetví hudobného žánru hip-hop. Podľa amerického zákona však transformatívne použitie neslúži na obhajobu porušenia autorských práv. Naopak, aby sa použitie mohlo kvalifikovať na obhajobu prípustného použitia podľa paragrafu 107 zákona o autorských právach USA, je to jedna z podmienok, ktoré sa vyžadujú.

⁴² Článok 9 Bernského dohovoru.

⁴³ Bernský dohovor, článok 12, Právo na spracovanie, úpravu a iné zmeny.

(25) Mala by sa do smernice zaviesť výnimka pre obsah vytvorený používateľom?

4. VÝZVA NA PREDLOŽENIE PRIPOMIENOK

Spoločné uplatňovanie rozsiahlych výhradných práv a osobitných a obmedzených výnimiek upozorňuje na otázku, či úplný zoznam výnimiek podľa smernice prispieva k „spravodlivej rovnováhe práv a záujmov medzi [...] rôznymi kategóriami držiteľov práv a používateľov“⁴⁴.

Perspektívna analýza vyžaduje posúdenie, či je rovnováha, ktorú zabezpečuje smernica, ešte vždy v súlade s rýchlo sa meniacim prostredím. Technológie a spoločenské a kultúrne praktiky neustále spochybňujú rovnováhu dosiahnutú v zákone, zatiaľ čo noví hráči na trhu, ako sú napríklad vyhľadávače, sa snažia uplatňovať tieto zmeny na nové modely podnikania. Také vývojové trendy majú aj potenciál posúvať hodnoty medzi rôznymi subjektmi aktívnymi v prostredí online a ovplyvňovať rovnováhu medzi tými, ktorí vlastnia práva k digitálnemu obsahu a tými, ktorí zabezpečujú technológie na prehliadanie internetu.

Práve za týchto okolností sa prostredníctvom tejto zelenej knihy zisťujú názory všetkých zainteresovaných strán na uvedené vývojové trendy v oblasti technológie a právnych predpisov. Predložené otázky majú len orientačný charakter a zainteresovaným stranám nič nebráni v tom, aby predložili pripomienky k akýmkoľvek ďalším otázkam, ktoré táto zelená kniha rieši, alebo ktorých sa týka.

Odpovede a otázky, ktoré sa môžu vzťahovať na všetky uvedené problémy alebo len na obmedzený počet týchto problémov, zasielajte na túto adresu do 30. novembra 2008.

markt-dl@ec.europa.eu.

V prípade, že zainteresované strany chcú predložiť dôverné odpovede, mali by jasne uviesť, ktorá časť ich podania má dôverný charakter a nechcú, aby bola uverejnená na internetovej stránke Komisie. Všetky ostatné podania, ktoré nebudú jasne označené ako dôverné, Komisia môže uverejniť.

⁴⁴ Odôvodnenie 31.